

A TEMPLOMOK MINT SZENT HELYEK MEGSZÜNTETÉSE ÉS AZOK HELYREÁLLÍTÁSA RÉGEN ÉS MA

A TEMPLOMOK MINT SZENT HELYEK FOGALMA A 17-ES KÓDEX MEGHATÁROZÁSA ALAPJÁN

A szent helyek általános meghatározása

A szent szó a profántól való elkülönülést jelöli. Vonatkozhat Istenre, de ugyanakkor jelölheti azt a helyet is, ahol Istennek áldozatot mutatnak be.¹

Az Ószövetségben az elsődleges jelentése: a kultikus szentség eszköz a belső szentség védelmére és elősegítésére, melyet visszatükröz és megvalósít. Ez vonatkozik a szent helyekre is, ahol az Isten (Jhwh) kinyilatkoztatta magát,² vagy a lakhelye:³ Kánaán földje, Jeruzsálem városa, Sion hegye, de mindenekeelőtt a szent sátor és későbbiekben a templom. Az Újszövetségben is mérvadó az ószövetségi szemléletmód,⁴ mégis egy kicsit háttérbe szorulni látszik.

Az első négy évszázad közösségeinek életében már fellelhetők olyan helyek, amelyek szoros elkülönülést jelentenek a pogány világtól, de mégis a fokozatos intézményülés jellemzi őket.⁵ Ezek a helyek és megáldásuk főleg a 2–3., illetve a 4. században alakultak ki és folyamatos fejlődés jellemezte őket, ami azt jelenti, hogy többször átdolgozott – rendszerükben és felépítésükben – pontos meghatározást nyertek, és egyre bővültek.

A 17-es Kódex szerint a szent helyhez azon épületek és helyek tartoznak, melyek közvetlenül és kizárólag a liturgia végzésére vannak rendelve – megáldva vagy fölszentelve.⁶ Ezek a helyek három csoportra oszthatók: templomok, kápolnák és temetők. Egy másik

---

1 τὸ τε ἅγιον κοσμικόν Zsid 9,1: a szent hely Zsid 9,2 12, 25: a ἅγια ἄγίων a szentek szentje – a legszentebb hely Zsid 9,3 Vö. Nestle–Aland, *Novum Testamentum Graece et Latine*, Deutsche Biblegesellschaft 2005. 574.

2 Kiv 3,5. *Szentírás*, Szent István Társulat, Budapest, 2005. 89.

3 Zsolt 20,7. Uo. 756.

4 Különösen is nagy hangsúlyt kap a törvények és a rabbinikus előírások megtartásánál. Lukács evangéliumában

(Lk 2,41) utalás történik ezek betartására: Kiv 23,14: MTörv 16,1–8. Uo. 1494., 114., 246.

5 Vö. Vanyó, L., *Az ókeresztény kor egyházfegyelme*, (Ókeresztény írók V), Budapest 1983. 13–80.

6 Vö. *Codex Iuris Canonici*, Friburgi Brisgoviae B. Herder, 1917. Can. 1205.

felosztás⁷ szerint két csoportra: 1. az istentisztelekre szentelt épületek: templomok, kápolnák, oratóriumok 2. temetkezési helyek. Végeredményben mindkét felosztás helyes, bár előtérbe helyezem az első felosztást, melyben egyértelművé és világossá válik az elkülönülés az istentisztelekre szentelt épületek között és a kódex is ezt a felosztást helyezte használatban.

A templomok mint szent helyek

A szent helyek közül talán leginkább kitűnik a templom, melynek gyökerei egészen az Ószövetségig nyúlnak vissza.⁸ Az újszövetségi gyökerekhez tartozik az a hely, ahol Jézus Krisztus megalapította az Oltáriszentséget és vele együtt a Szentmisét, az istentiszteleti liturgiát.⁹ Kezdetben, amíg a keresztyének nem szakadtak el teljesen a zsidó kultusztól, részt vettek a zsinagógai istentiszteleteken,¹⁰ de magánházaknál megtartották a szentmisét is.¹¹

Amikor teljesen elszakadtak a zsidóságtól, istentiszteleti cselekményeket kifejezetten csak magánházaknál végeztek, melyeket a vagyonosabb hívők e célra átengedtek. E házak építészeti stílusa tökéletesen kifejezte a keresztyének igényeit, hiszen a római-görög építészet kedvelte az oszlopcsarnokos, néha tetővel is befedett udvart, *peristylumot*, az abból nyíló dísztermet, az *oecust* és a paloták nagyobb helységeit, az oszlopos házi bazilikák használatát. Az ilyen helységeket, ahol istentisztelet folyt *domus ecclesiae*, *domus sacra*, *domus Dei*, *dominicium* vagy egyszerűen *ecclesia* elnevezéssel illették.¹²

Kezdetben a templom elnevezéstől tartózkodtak, mivel a pogányok ezzel a szóval jelelték kultuszhelyeiket.¹³ A 3. század elején már találkozunk templomokkal, ahol ál-

7 Vö. Schüch, I., *A lelkipásztorokodástan kézikönyve*, Győr 1884. 445.

8 A templom szó a (lat. templum) görög ἐκκλησία ας ή – szóból származik, mely a profán görögben a népgyűlést jelentette. Az ἐκκαλέω igéből ered, melynek jelentése kihív. A keresztyén jelentés a qahal – gyülekezet, gyülekezőhely szót fordítja. Az Ószövetségen Izrael népének gyülekezetét jelentette, sajátos értelemben elsődlegesen, mint kultikus és vallási közösséget illetve helyet: szent sátor, templom. Vö. Szabó, M., *Válogatott fejezetek az Újszövetségből*, Szeged 2008. 14.

„Dörgés és villámlás kísérte a sinai szövetségekötést, és a pusztában épült szent sátorban az Isten jelenlétét hirdető szentek szentjében csak a főpap, és az is évben egyszer léphetett be, mert ott állt a frigyláda, az Isten jelenlétének az őrzője (2 Móz 29,42–46: 33,9–11). Ugyanakkor mégis ez a hely jelentette a gyönyörűséget, hogy itt van köztünk az Isten, a nép bizonyosságának és jövőjének a záloga (5 Móz 4, 7, 32–39: 12, 5). A későbbiekben köből épült templom is a sinai szövetség emlékét őrizte... és kétséget kizáróan hirdette, hogy a néppel kötött szövetsége révén valóban az emberek között lakik az Isten dicsősége.” Szomor, T., *A templom a Szentírásban és az Egyház történetében*, in Teológia, IV évf. 2. szám, 1970. június. 77.

9 Az Újszövetség tanúsága szerint a templom maga Jézus Krisztus. Vö. Jn 2,19–21 illetve Kol 2,9; Ef 2, 20–21 és 1Kor 3,16. *Szentírás*, Budapest, 2005. 1543., 1705–1706., 1695., 1658.

10 Vö. ApCsel 9,20: 13, 5–52; 14,1–2; 17, 1–3; 18,4–5; 19,8–10. Uo. 1593., 1599–1600, 1601., 1606., 1607., 1609.

11 Vö. ApCsel 1,13: 20,8–12. Uo. 1580., 1611.

12 Vö. Radó, P., *Enchiridion Liturgicum*, II. 1403–1404.

13 Vö. Mihályfi, Dr. Á., *Nyilvános Istentisztelet*, Szent István Társulat, Budapest 1933. 180. Schüch, I., *A lelkipásztorokodástan kézikönyve*, 445. Rencsik, I., *Szent helyek és szent idők az egyház fegyelmi és liturgikus életében*, in Tempfli, I. – Vencser, L., (szerk.), *Új és új föld. Emlékkönyv Jäger Péter 65. születésnapjára*, 496–502.

landó istentiszteleti liturgia folyt. Erről tanúskodik Euszebiosz, amikor a Diocletianus császár idején történt keresztényüldözésről a következőket fogalmazza meg:

„Diocletianus uralkodásának tizenkilencedik éve volt, Düstrosz hónap, vagy mint a rómaiak neveznék, március, amikor az Üdvözítő szenvedése ünnepének közeledtével mindenütt császári rendeleteket függesztettek ki, melyek előírták, hogy a templomokat le kell rombolni, és a titkos írásokat el kell égetni, és elrendelték, hogy a hivatalban lévőköt hivataluktól, a házi szolgákat pedig szabadságuktól fosszák meg, ha kitartanak a kereszténység megvallása mellett. Ilyen volt az első ellenünk irányuló rendelet.”¹⁴

Az üldözések lecsengésével pedig leírja a templomok újjáépítését és az egyház kivirágzását. A 313-as konstantini törvényrendelet szabad polgárjogot és vallásgyakorlatot biztosít a keresztények részére. Nagy Konstantin volt az, aki liturgikus épületeket bocsájtott a keresztények részére, többek között Rómában a Laterán épületét. Templomokat emelt olyan helyekre, ahol az Isten kinyilatkozta magát. Ilyen helyek voltak Betlehemben, Jeruzsálemben Mamre-ban, az Olajfák hegyén és a Mennybemenetel helyén. Továbbá az Ő nevéhez fűződnek az első bazilikák építése is: Rómában a Szent Péter és Szent Pál.¹⁵ A 4. századtól egyre gyakrabban használják a bazilika kifejezést.¹⁶

A 17-es Kódex szerint a templom elsősorban a nyilvános istentiszteletre szánt s azon célból emelt épület, hogy a hívek egyetemességének szolgálatára legyen.

Megkülönböztetünk: Bazilikát, Székesegyházat, Társas - káptalani egyházat, Apátsági és prépostsági templomokat, plébánia templomot, leányegyházakat, szerzetesi templomokat és más templomokat, ahol tartós istentisztelet megy végbe.

Fontos még kitérnünk a templomok fölszentelésére illetve megáldására. Az őskeresztények még nem ismerték a templomszentelés szertartását, főként mert nemigen voltak templomaik. A 2. és 3. századokról sem maradtak igazán ránk hiteles okmányok, melyek bizonyíthatnák a templomszentelés tényét illetve szertartását. Ha esetleg lettek volna is ilyen helyek, nem valószínű, hogy külön szertartás keretében történtek volna, hanem az első istentiszteleti alkalomkor váltak volna szent helyekké. A 4. század elejétől

14 Euszebiosz, *Egyháztörténete*, in Vanyó, L. (szerk.), *Ókeresztény írók VIII. k.* Budapest 1983. 349–350.

15 Vö. RADÓ, P., *Enchiridion Liturgicum*, II. 1405–1406.

16 A bazilika a görög βασιλική szóból származik, melynek jelentése királyi ház. Építészetét tekintve téglalap alakú, nagyobbreszt háromhajós épület jegyeit hordozta magán, melyet eredetileg politikai gyűlésekre és kereskedelmi célokra használtak. Ezek mintájára épültek az első keresztény templomok is. Nem rendelkeztek bolthajtással, hanem gerendázással, illetve a későbbiekben a kazettás mennyezet lesz a mérvadó. A szentély félköríves alaprajzú és apszissal végződik, ahol többnyire a püspöki trónt helyezték el, s köré pedig a szolgálattevők helyeit. A későbbiekben nem építészeti stílust, hanem kiváltságot jelölt, mely kifejezetten a pápának volt fenntartva. A bazilikáknak két osztálya van: a nagy, vagyis a basilicae maiores, és a kicsi, basilicae minores. Négy nagy bazilika van Rómában: Basilica Smi Salvatoris in Laterano, a vatikáni Szent Péter és a falakon kívül lévő Szent Pál és a St. Maria maior. Mind a négy bazilikának van úgynevezett szent kapuja, melyet a jubileumi év kezdetén a pápa falaz ki, s a jubileumi év végén pedig befalaz. Ennek a négy bazilikának van pápai oltára, s a jubileumi búcsú elnyerése is ezen négy bazilikához köthető. Kis bazilikák közül Rómában kilenc van, de Rómán kívül számos székesegyháznak, templomnak adja meg a római pápa a bazilika címet és méltóságot. Vö. Mihályfi, Dr. Á., *Nyilvános Istentisztelet*, 183–184.

van biztos adatunk a templomszentelésről, mint külön szertartásról. 314-ben ugyanis Paulinus püspök ünnepélyesen felavatta az általa épített székesegyházat Tyrusban. Ezt követően még számos más eset volt. A megáldások illetve szentelések tényét két dolog is igen erőteljesen befolyásolta:

1. A milánói rendelet után számos pogány templomot, sőt zsinagógákat is keresztény templommá szenteltek.

2. A templomokban vértanúk illetve szentek holttestét vagy ereklyéit helyezték el.

Az ősrégi római templomszentelés szertartása csakis a jelenkori temetés. A *dedicatio* szertartásának a menete: a *dedicatio* előestéjén ünnepélyes körmenetben, a *dedicatio* napján égő gyertyákkal zoltáréneklés mellett az ereklyéket a templomba vitték. Az oltárban helyezték el, s mire a nagy tömeg gyűlt össze a *dedicatio* tulajdonképp már elkészült.

A templomszentelés szertartása a gallikán liturgiából származik és ezt szentelte meg az egyház és istentiszteleti szent helyeknek minősülnek. Nem véletlen, hogy a mai istentiszteletre szánt helyeket külön, ünnepélyes szertartással kell megáldani, felszentelni. Ez a megáldás, illetve felszentelés szükséges a liturgia végzéséhez, hiszen olyan templomban vagy kápolnában, amely nincs *consecrálva* vagy *benedicálva*, nem szabad istentiszteletet tartani. A templomszentelés (*consecratio*) és a templom megáldása (*benedictio*) két önmagától lényegesen különböző szertartás. A szentelést a *Pontificale Romanum* szabályozza, míg a megáldást a *Rituale Romanum* tartalmazza. A *consecratio*t csakis fölszentelt püspök végezheti, és bizonyos esetekben a pápa engedélyével végezheti az egyszerű felszentelt pap. Mindig krizmával való megkenését jelenti az adott helynek.

A *benedictio* jóval egyszerűbb szertartást kíván meg, mely ugyan fenn van tartva az illetékes ordináriusnak, de az bármikor átadhatja bármilyen papnak. Általában egyházmegyes viszonylatban a kerületi esperesek szokták gyakorolni e jogot. A szerzetesrendek templomainak megáldására a rendfőnök rendelkezik kiváltsággal, aki ezt másra is átruházhatja, de itt is a fölszentelés kizárólagosan szinte a püspök joga. Minden templom felszentelése és megáldása azonban csak a helyi ordinárius beleegyezésével történhet. A gyakorlatban a templomokat és kápolnákat többnyire a püspök felhatalmazásából *benedicálja* egy pap, majd ha a püspöknek lehetősége van, ünnepélyes keretek között *konsecrálja* azt.

Ez a kétféle cselekmény csak későbbi szokás, hiszen eredetileg az egyház kifejezetten csak a püspök által végzett templomszentelést ismerte csak el, s mivel a püspök feladatai meghatározódottak, illetve a templomok száma is jelentősen megnőtt, így szükségből a templomszentelés ideiglenes pótlása gyanánt hozták be a gyakorlatba és később a jogba is a templommegáldás egyszerűbb szertartását, melyet belátható időn belül követnie kellett kötelező jelleggel a templomszentelésnek. „Az 1913-as *Rituale Romanum* kiegészítésként még előírja: *Ecclesia vero quamvis a simplici sacerdote, ut supra, sit benedicta, ab episcopo tamen consecranda est*”¹⁷. A 17-es kodex viszont csak a székesegyházak

17 Mihályfi, Dr. Á., *Nyilvános Istentisztelet*, 191.

fölszentelését írja elő kötelező jelleggel, a többi templomra vonatkozólag hozzáteszi „amennyiben lehetséges, akkor meg kell tenni” kifejezést. A gyakorlatban azonban, ha lehetséges és a jog másként nem rendelkezik, illő, hogy a püspök minden plébánia templomot is konzekráljon. Ez azt jelenti, hogy nem mindegyiket áll módjába megtenni a 17-es Kódex alapján, hiszen fából, vasból és más ércből épített templomokat nem szabad felszentelni, csak megáldani. Kivételt képeznek a cementből készült templomok, bizonyos kikötésekkel: hogy a főajtó párkányzata és a tizenkét kereszt helye kőből van.¹⁸

Amelyik templom tehát konzekrálva van, a konzekráció napja nagy ünnepet jelent az adott hívek és papság körében, melyről illő módon kell megemlékezni évről-évre.¹⁹ Különös tekintettel is érthető ez a székesegyházakra és bazilikákra. A templomszentelés évfordulójára a helyi ordinárius ötven napi, az érsek száz napi és a bíboros kétszáz napi búcsút engedélyezhet, amely nem vonatkozik a pusztán megáldott templomokra. Amikor megtörténik a templom felszentelése, az illetékes hatóság jelenlétében jegyzőkönyvet kell készíteni kötelező jelleggel két példányban a konzekrációról. Az egyik példányt a püspöki levéltárban, míg a másikat az illetékes plébánia levéltárában kell őrizni.

A templom konzekrálása bármely napon történhet, mégis tanácsosabb, ha a hívők jelenlétében, vasárnap vagy valamely ünnepnapon történik.²⁰ Ekkor nem csak a templomot kell konzekrálni, hanem előírásként egy oltárt is,²¹ mert oltárszentelés nélkül tilos a templomszentelés.²² A szertartás lényegi aktusa, amikor a püspök a templom négy falához megy, és megkeni őket tizenkét helyen, ahol előzőleg kereszttekkel megjelölték a falat, közben pedig a következő szavakat mondja: „Sanctificetur et consecratur hoc templum.”²³

A kenés után megfüstöli a falakat, majd következik az oltár konzekrálása.²⁴

A templom megáldása jóval egyszerűbb szertartás, mint a felszentelése. A szenteltvízzel kívülről meghinti a templomot, majd a templomban az oltár előtt elmondják

18 „A templomépítés megkezdése előtt azon a helyen, ahol a leendő templom főoltára fog állni, fakesztet kell fölállítani és a rá következő napon a püspök vagy az általa kiküldött pap az alapkövet teszi le.” SCHÜCH, I., *A lelkipásztorkodás-tan kézikönyve*, 481.

19 festum duplex 1 - ae classis cum octava.

20 A templomszentelés előtti napon az illetékes püspök és a helyi plébános illetve a felszentelést kérő személyek kötelesek böjtölni, ugyanakkor megfelelő szertartás keretében hódolni a templomban behelyezendő ereklyék előtt.

21 Általában a főoltárt szokás, de ha szükség megkívánja, lehet bármilyen mellékoltárt is felszentelni. A jog nem tiltja, hogy a többi oltárt is egyazon liturgia keretében konzekrálják. Ha a templomszentelésen több püspök van jelen, az is lehetséges, hogy mindegyik oltárt más püspök konzekráljon.

22 „A fölszentelés hatásai a következők: 1. a templomot a világtól elkülöníti és Isten kizárólagos tulajdonává teszi: 2. reá, mint az emberre a keresztségben, szent jelleget nyom, mely csak a templom lényeges részének elpusztulásával szűnik meg: azért a fölszentelést ismételni nem szabad: 3. a templomot titkos erővel ruházza föl, amely arra képesíti, hogy Isten lakása, az imádság háza, az áldozat méltó helye, Krisztus Jézus állandó hajléka legyen.” Schüch, I., *A lelkipásztorkodás-tan kézikönyve*, 481–482.

23 Mihályfi, Dr. Á., *Nyilvános Istentisztelet*, 194.

24 A teljes szertartás leírását lást: Mihályfi, Dr. Á., *Nyilvános Istentisztelet*, 192–194..

a Mindenszentek litániáját. Ezt követően következik az oltár megáldása és a liturgia szentmisével zárul.

A templomoknál mint szent helyeknél fontos még megemlítenünk a menedékjog kérdését, hiszen a szent helyek kiváltsága a menedékjog. Ennek értelmében, bárki, aki a templomba menekül különböző okok miatt, az sérthetetlen, ott semmi bántódása sem eshet. A menedékjog a templom természetéből fakad, abból az indíttatásból kiindulva, hogy aki Isten oltalma alá futott, azt embernek bántani nem szabad.²⁵ A menedékjogot I–II. Theodosius, Leo és Justinián császárok kodifikálják és értelmezik, mely szerint nem csak a templom, hanem tornyok, kolostorok sekrestyék, a püspök lakása, a temetők és a templom udvara is menedékjoggal rendelkezik. A Trentói Zsinat után XIV. Gergely és XIII. Benedek szabályozzák és kimondják, hogy orgyilkosok, rablók, felségsértők és hamispénzverők menedékjoggal nem rendelkeznek. A későbbiekben a világi törvényhozásban többnyire megszűnik, még az egyházban megfelelő szabályozás mellett²⁶ a 83-as Kódex megjelenéséig hatályban van.²⁷

A Szent helyek megszenteltelítése, illetve meggyalázása és a szent jellegtől való megfosztásuk, későbbi helyreállításuk

A 17-es Kódex elég részletesen tárgyalja a megszenteltelítésekkel, meggyalázásokkal és a szent jellegtől való megfosztással kapcsolatos kérdéseket, mind a temetőkre, mind a kápolnákra és mind a templomokra vonatkozóan. A szent helyek megszenteltelítése illetve a szent jellegtől való megfosztása két külön fogalmat foglal magában. A szent helyeknek a szent jellegtől való megfosztásuk különbözik a meggyalázástól. Itt ugyanis a szent hely jellege szűnik meg, mely mind a temetőknél, mind a templomoknál eltérő. A meggyalázás vagy más néven *violatio*, a megszentelt helyeken végbement súlyos igazságtalan és a híveket megbotránkoztató cselekmény, mely a helyi ordinárius szerint annyira súlyos, és a szent hely szentségével annyira ellentétes, hogy ott nem szabad liturgikus cselekményt végezni, míg az igazságtalanságot helyre nem állítottuk.

E fogalmak már a 17-es Kódex előtt is ismertek voltak. Mind a temetőkre, mind a templomokra vonatkozó jogszabályok különféle módon valósultak meg.

A templomok megszenteltelítése, illetve meggyalázása és a szent jellegtől való megfosztásuk

A templomszentelése vagy megáldása nem biztosíték a szent jelleg megőrzésére. Számos lehetőség miatt bekövetkezhet a templom *exsecratiója*, *violatiója* vagy *pollutiója*, amikor ugyanis a templomszentelés vagy megáldás hatályba lép, illetve kánonjogilag

25 Már a pogány világban megvolt a menedékjog.

26 „A templom, mint Isten háza, a menedékhely jelleggel bír. A bűnöst, aki a büntetés elől a templomba menekül, az illetékes főpásztor, vagy a templomigazgató beleegyezése nélkül, erőszakkal elfogni, kihozni nem szabad, hacsak a súlyos szükség nem követeli annak azonnali letartóztatását. E jog megillet minden megáldott vagy felszentelt templomot és annak minden részét (kapu, előtér, torony), mivel a kiváltságokat kiterjesztőleg kell magyarázni.” Bánk, J., *Kánoni jog II.* Szent István Társulat, Budapest 1963. 194.

27 Vö. *Magyar Katolikus Lexikon VIII.* Szent István Társulat, Budapest 2003. 948.

felfüggesztődik. Különbséget kell tehát tennünk az *exsecratio* és a megszenteltségtelenítés vagy megfertőzés fogalmától. Ugyanis az *exsecratio* bekövetkezése után új templomszentelés vagy megáldás szükségeltetik, ami az illetékes helyi ordináriusnak van fenntartva. Bizonyos esetekben, a jogenyhítést adhat, hiszen kimondja, hogy a megáldásnál az ordinárius bizonyos esetekben átruházhatja feladatát, azaz megbízhat vele egy világi papot is, míg a szentelést csak ő maga végezheti a 17-es Kódex alapján, de vannak kivételek. A pápának ugyanis jogában áll megadni egy egyszerű fölszentelt papnak, hogy templomot szenteljen, hacsak nincs kifejezetten eltiltva, vagy nem áll semmiféle kiközösítésben.

A templom megszenteltségtelenítésének esetében csak a kiengesztelődés szertartása van előírva. Tudjuk, azt is, hogy ha a templom elveszti a fölszentelést, nem biztos, hogy az oltárokat is újra kell szentelni, hiszen külön szentelésben részesítette az illetékes ordinárius vagy egy másik ordinárius.

Az *exsecratio* esete akkor fordul elő a 17-es Kódex 1169-es kánonja alapján, ha a templom leég, valamilyen oknál fogva összedől, vagy nagyobb része összeomlik. S van még egy eset, mikor megszűnhet, ami nem más, mint mikor a püspök a templom egyházi jellegét megszünteti s azt profán használatra átengedi.²⁸ Lehetséges olyan eset is mikor a templomot felújítják, újra kifestik vagy vakolják és a belső vakolatot mind leverik, még a tizenkét szentelési keresztet is, ahol a helyi ordinárius templomszenteléskor megkente olajjal a falakat, a felszentelését nem veszíti el, mert nem érte semmilyen jóvátehető kár. A falak részletekben, azaz időintervallumokban való megújításával sem veszti el a felszenteltségi állapotát. Ugyanez a helyzet a templom bővítésénél is, csak a püspöknek itt figyelnie kell arra a tényre, hogy az új rész ne legyen nagyobb magánál az eredeti templom méretnél.²⁹

Felszenteltségi állapotát viszont elveszteni, ha a templom nagyobb részét valamilyen okból kifolyólag egyszerre lebontanák.³⁰

A profánná való nyilvánítás kifejezetten egyházhatósági intézkedés, melyben az illetékes ordinárius a felszentelt vagy megáldott templomot világi, azaz profán tárgyá, helyé nyilvánít ki, s ennek következtében megszünteti a hely szent jellegét, illetve a helyet világi használatra adhatja át, amely nem sérti a hely méltóságát. Az ordinárius csak

28 „Consecrationem vel benedictionem ecclesia non amittit, nisi tota destructa fuerit, vel maior parietum pars corruerit, vel in usus profanos ab Ordinario loci redacta sit, ad normam can. 1187.” http://www.intratext.com/IXT/LAT0813/_P3S.HTM, illetve *Codex Iuris Canonici*, Friburgi Brigoviae B. Herder 1919. Can. 1169. és „Si qua ecclesia nullo modo ad cultum divinum adhiberi possit et omnes aditus interclusi sint ad eam reficiendam, in usum profanum non sordidum ab Ordinario loci redigi potest, et onera cum redditibus titulusque parociae, si ecclesia sit paraecialis, in aliam ecclesiam ab eodem Ordinario transferantur.” Uo. Can. 1187.

29 „Lerombolás útján a templom elveszti a szentelést, ha teljesen lebontják, vagy ha a falak nagy része leomlott. A tető, vagy a templom kisebb részének hibája, valamint a belső vakolat és az apostoli kereszt lehullása nem vonja maga után az *exsecratio*t, sem a templom bővítése, ha az a lényegét nem érinti: (accessorium sequitur principale. Reg. jur. 42. in VI. c.un. in. VI. 3, 21.)” Bánk, J., *Kánoni Jog II.* 296.

30 Vö. Uo. 296.

megfontolt szempontból cselekedhet, ha a templomot/kápolnát semmiképpen sem lehet már istentiszteleti célra fölhasználni, vagy a helyreállításához a szükséges eszközök nem adóttak. Ilyen esetben az ordináriusnak figyelembe kell venni a 17-es kódex 1187-es kánonját melyben szó van a megszüntetésről és a templom titulusának, védőszentjének az átruházásáról is, egy másik, istentiszteleti helyre való adományozásáról.

A templomot kifejezetten az illetékes ordinárius nyilváníthatja profánná. Más, világi hatóságnak ezt nem áll módjában megtenni, mert nem szüntetheti meg annak szent jellegét, ezért egyértelműen *violatiót* von maga után.³¹

A templomok megszenteltségének illetve a szent jellegtől való megfosztása mellett szükséges még megemlítenünk a templomok meggyalázást is, melyet a 17-es Kódex öt kánonban tárgyal: 1772–1177-ig.

A templom meggyalázása nem vonja magával a szent jelleg elvesztését, de a szakrális jellegének időleges felfüggesztését igen, méghozzá addig, amíg ezt a méltánytalan dolog helyre nem hozzák. Az időleges felfüggesztés azt jelenti, hogy az ilyen templomban minden istentiszteleti cselekmény tilos, még meg nem történik a *reconciliatio* és az ezt megelőző méltányosságát vissza nem nyerte az épület. Ugyanezen előírások vonatkoznak mind a temetőkre³² és a kápolnákra is, bár ha a temető és a templom egy helyen van, az egyik meggyalázása nem vonja automatikusan maga után a másik meggyalázását is, azaz felfüggesztődését, kivéve, ha a temetővel történik, és a temetőben van kápolna.

A *violatio* létrejöttéhez bizonyos feltételek szükségesek, melyeket a 17-es Kódex meglehetősen részletesen szabályoz. „Elengedhetetlenül szükséges, hogy ezek biztosak, jogilag vagy tényleg nyilvánosak és az illető templomban elkövetett tények legyenek.”³³

Csakis azok a helyek tartoznak ide, amelyeknek van a templom belsejéből bejáratuk és lényeges részét képezik a templomnak.³⁴ A 17-es Kódex megfogalmazása szerint a következő cselekményekről beszélhetünk:

1. Szándékos emberölés illetve szándékos öngyilkosság ténye, melybe nem tartozik bele sem a pillanatnyi elmezavarral elkövetett gyilkosság vagy öngyilkosság, sem az önvédelem ténye. Ugyanis, ha az utóbbiak egyike volt, akkor nem beszélhetünk *violatióról*. A cselekmény lényege, hogy az illető teljesen beszámítható, értelme használatánál, tu-

31 „1172. § 1. Ecclesia violatur infra recensitis tantum actibus, dummodo certi sint, notorii, et in ipsa ecclesia positi: 1.o Delicto homicidii; 2.o Iniuriosa et gravi sanguinis effusione; 3.o Impiis vel sordidis usibus, quibus ecclesia addicta fuerit; 4.o Sepultura infidelis vel excommunicati post sententiam declaratoriam vel condemnatoriam.

§ 2. Violata ecclesia, non ideo coemeterium, etsi contiguum, violatum censetur, et viceversa.” *Codex Iuris Canonici (1917)*, Can. 1172.

32 „Quae de interdicto, violatione, reconciliatione ecclesiarum canones praescribunt, etiam coemeteriis applicentur.” Uo. Can. 1207.

33 Bánk, J., *Kánoni Jog II.* 297.

34 Nem tekinthető a padlás, a tető, a torony, a sekrestye vagy más hely, amely nem szoros részét képezi a templomnak, mert itt cselekmény elkövetésénél a templom joghátrányáról van szó. Vö. Mihályfi, Dr. Á., *Nyilvános Istentisztelet*, 195.

datánál legyen, illetve, hogy a cselekményt meg akarja valósítani, tehát legyen benne szándékosság.

2. Ide tartozik még a templomban elkövetett súlyos megsebzés, vérrontás büntette. S azok az esetek is ide számítanak a törvényalkotó szerint, amikor az illető tettes nem volt a templomban és templomon kívül követte el a büntettet egy templomban lévő személyen.³⁵ Ekkor bekövetkezik a templom *violatio*ja.

3. Ha a templomot gonosz, vagy aljas célokra használják fel. Ilyenek lehetnek szabadkőműves összejövetelek, vagy más egyházellenes összejövetelek. Vagy a templom méltóságával össze nem egyeztethető használat.³⁶

4. Ha olyan személyeket temetnek a templomba, akik köztudottan hitetlenek vagy névleg kiközösítettek. Bánk József többek között kitér könyvében még a hitújoncra is, aki önhibájából nem részesült a keresztség szentségében, így az egyház szempontjából a keresztleletlenekkel egy szempont alá esik.

Ha az imént felsorolt bűncselekmények közül valamelyik a legszentebb liturgia végzése közben történne, akkor Bánk József leírása szerint: „Ha a *violatio* istentisztelet alatt történt, az utóbbit azonnal meg kell szakítani. Ha a kánon előtt vagy a pap áldozása után történt, a misét abba kell hagyni, egyébként az áldozásig kell azt folytatni.”³⁷ Mihályfi Ákos szerint viszont: „Ha a misézés közben fertőznék meg a templomot (pl. valaki magát meglövi, mást megsebesít vagy megöl): a misekönyv rubrikái szerint „a kánon előtt abba kell hagynia a misét, a kánon megkezdése után azonban nem.”³⁸

A két kánonjogász magyarázata között nincs különösebb eltérés, azonban érdemes megfigyelni, hogy már nem sokkal a 17-es Kódex megjelenése után volt magyar nyelvű kánonjogi segédlet, illetve, hogy az interpretációk a szövegben harminc év távlatból sem sokat változott, inkább csak a nyelv csiszolódott és a szöveg közérthetőbbé vált.

Az 1773-as kánon befejező aktusa kitér arra, hogy a templomot a *violatio* után be kell zárni és tilos benne bármiféle istentiszteleti cselekményt is végezni: legyen az szentmise, szentelmények vagy szentségek kiszolgáltatás, esetleg temetés.³⁹

Ezt követi a *reconciliatio*, azaz a kiengesztelődés. A 17-es Kódex 4. kánonja tartozik ide, pontosabban 1174–1177-ig terjedő kánonok. Fontos látnunk azt a tényt, hogy a zárlat csakis addig tart, amíg helyre nem állítjuk az okozott sérelmet, vagyis a *purgatio*

35 Ilyen eset mikor valamilyen fegyver által szándékosan megsebesít valakit: pl. meglövi. Uo. 195.

36 Ilyen eset történt a francia forradalomnál is: „Az új vallás egyik szertartása során egy színésznő képében 1793. november 10-én az „ész istennőjét” ültették oltárra a párizsi Notre Dame székesegyházban. Sok templomból raktárt, vagy istállót csináltak.” Dr. Szántó, K., *A Katolikus Egyház Története, II. k.* Ecclesia, Budapest, 1985. 336.

37 Bánk, J., *Kánoni Jog II.* 297.

38 Mihályfi, Dr. Á., *Nyilvános Istentisztelet*, 195.

39 „§ 1. In violata ecclesia, antequam reconcilietur, nefas est divina celebrare officia, Sacramenta ministrare, mortuos sepelire.

§ 2. Si violatio accidat tempore divinatorum officiorum, haec statim cessent; si ante Missae canonem vel post communionem, Missa dimittatur; secus sacerdos Missam prosequatur usque ad communionem.” *Codex Iuris Canonici(1917)*, Can. 1173.

liturgica még végbe nem megy. Ez a liturgikus tisztulási aktus nem csak a templomoknál található meg, hanem éppúgy fellelhető a temetőknél és a kápolnáknál is. A menétet, illetve a folyamatát a Pontificale Romanum, Rituale Romanum szerint kell végezni.

Ha a violációban bizonytalanok vagyunk, hogy megtörtént-e, akkor is óvatosságból, *ad cautelam* elvégezhető a *reconciliatio*.⁴⁰

Amennyiben hitetlen és kiközösített temetése okozta a violációt, úgy az 1175. kánon előírása szerint addig nem kezdhető meg a kiengesztelődés szertartása, amíg a tetemetek el nem távolítják a megszentelt vagy megáldott helyről.

A helyreállítást végző személy/személyek illetékességi jogáról az 1176. és az 1177. kánonok illetékesek:

1176. § 1. *Ecclesiam benedictam reconciliare potest rector eiusdem vel quilibet sacerdos de consensu saltem praesumpto rectoris.*

§ 2. *Ecclesiae consecratae valida reconciliatio ad eos spectat de quibus in can. 1156.*

§ 3. *In casu tamen gravis et urgentis necessitatis si Ordinarius adiri nequeat, rectori ecclesiae consecratae eandem reconciliare fas est, certiore facto postea Ordinario.*⁴¹

1177. *Reconciliatio ecclesiae benedictae fieri potest aqua lustrali communi; reconciliatio vero ecclesiae consecratae fiat aqua ad hoc benedicta secundum leges liturgicas; quam tamen non solum Episcopi, sed etiam presbyteri qui ecclesiam reconciliant, benedicere possunt.*⁴²

Röviden összefoglalva a temetők, kápolnák és a templomok megszenteltetésére illetve meggyalázására és szent jellegtől való megfosztására irányuló kánoni előírásokat, részletes szabályozásokkal, és igen bőséges irodalommal rendelkezve, ezzel a kapcsolatban, megállapíthatjuk a következőket:

A történelem során, ahogy kialakultak a szent helyek illetve a szent helyek szabályozása, pontos meghatározása és leírása, egyre gyakoribb és szembetűnőbb lett azok megsértése, megbecstelenítése és a szent jellegük elvesztése.

Valószínű, hogy igen sok helyi zsinat témakörét jelentette a szent helyek megszenteltetésére, meggyalázására és a szent jellegtől való elvesztése, mert az igen bőséges az irodalom, s a gyakorlat is szinte megegyezik. Az Egyház több száz éves gyakorlatát veszi át a 1917-ben kiadott *Codex Iuris Canonici*, s nyújt megfelelő irányvonalat, konkrét szabályrendszert a 20. század emberének.

40 „1. *Ecclesia violata reconcilietur, quam citissime poterit, secundum ritus in probatis liturgicis libris descriptos.*

§ 2. *Si dubitetur num ecclesia sit violata, reconciliari potest ad cautelam.*” Uo. Can. 1174.

41 Uo. Can. 1176.

42 Uo. Can. 1177.

A TEMPLOMOK MINT SZENT HELYEK FOGALMA A HATÁLYOS KÓDEX MEGHATÁROZÁSA ALAPJÁN

A szent helyek általános meghatározása

A szent helyekkel a 83-as Kódex 1205–1243 kánonjai foglalkoznak.⁴³ A 17-kódexhez képest meglehetősen kevesebb kánon van, s jóval leegyszerűsült fogalmuk is.

A hatályos törvénykönyv szerint a szent helyek, azok a helyek, melyek a megfelelő liturgikus könyvekben előírt cselekményekkel, azaz felszenteléssel vagy áldással az istentiszteletre vagy a hívők temetkezésére jelölnek ki.⁴⁴ A kánon megfogalmazása két lényeges elemet is rögzít: 1. „istentiszteletre vagy a hívők temetkezésére szánnak.” és 2. a helyek megszentelése vagy megáldása a liturgikus könyvek alapján.⁴⁵ A felszentelés vagy a megáldás a liturgikus cselekmény mellett jogi aktus is, hiszen előírások szabályozzák a szentelés formai aktusát és ugyanígy előírások szabályozzák a cselekmény elkövetőjét is, azaz konkrét jogi normákat állítanak, hogy kik szentelhetnek, kiknek és hol van joghatóságuk.

Az egyházi és liturgikus hagyomány a szentelésnek olajjal való megkenést is tulajdonít, még a megáldásnak csak szenteltvízzel való hintést. „Az egyházi hagyomány a szentelés gyakorlatát olajjal végzi, melynek gyökerei a zsidó illetve a pogány vallásos hagyományban keresendők, amikor olajjal kenték fel például a királyokat, akik így Istentől eredeztették hatalmukat.”⁴⁶ A hatályos jog igen erőteljes különbséget tesz a dolgok és személyek között. Még maga a szó is jelentősen eltér egymástól, hiszen a dolgok szentelésére a *dedicatio* szót használjuk, még a személyek felszentelésére a *consecratio* szót. A *dedicatio* szó magában hordja azt a ténytet, hogy a kiszolgáltató Isten által az Egyház számára szentel. De megközelíthető abból a tényből is, hogy az Úr által alapított Egyház szolgálata által Istennek szentel egy helyet, amely a későbbiekben tartós jelleggel bír. A *consecratio* szó jelentése magában hordozza azt a ténytet, hogy Istennek kiválasztott szolgálattevőt az Úr közbenjárása által az Egyház maga és a hívek számára felszenteli. Az olajjal felkent személy külön jelként világít az Egyházban és élete az életszentségre való állandó felhívás. Ezért mind a *consecratio*, mind a *dedicatio* nélkülözhetetlen jog és liturgikus cselekmény az egyház életében.

43 A keleti kódex a szent helyekről mindössze 11 kánont tartalmaz, melyben a 868-as kánon tartalmazza a szent helyek leírását: „Az istentiszteletre rendelt szent helyek, csak a Megyéspüspök engedélyével létesíthetők, kivéve, ha a közös jog kifejezetten másként nem rendelkezik.” Dr. Hollós, J., *Jegyzetek a keleti egyházak törvénykönyvéhez I. A szerző magánkiadása*. 256.

44 „Loca sacra ea sunt quae divino cutui fideliumve sepulturae deputantur dedicatione vel benedictione, quam liturgici libri ad hoc praescribunt.” *Az Egyházi Törvénykönyv*, Szent István Társulat, Budapest, 1985. 822.

45 Vö. Ujházi, L., *Az áldások helye és szerepe az egyház jogában*, in *Sapientiana* 1 (2008/1) 43.

46 Ujházi, L., *Szent helyek istentiszteleti tevékenységen kívüli felhasználásának hatályos jogi szabályozása*, in *Sapientiana* 4 (2011/1) 502.

A *benedictio constitutiva*, amikor az áldás a szenteltvízzel való meghintéssel és a hozzá tartozó imával történik, a dolognak vagy személynek tartós szent jelleget biztosít.⁴⁷

A *benedictio invocativa*, tulajdonképp szentelmény,⁴⁸ amikor az áldás nem ad tartós jelleget, hanem egy rövid szertartás keretében imádkozunk, szenteltvízzel meghintünk valakit vagy valamit és Isten segítő oltalmát kérjük a dologra. Fontos volt látnunk, hogy megállapítsuk a tényt, hogy szent helyek létesítésénél nem elégséges a tartós szent célra való rendeltetés, amit a *benedictio constitutiva* ad, hanem szükséges a kifejezett szentelés vagy megáldás, mely megfelelő jogi és liturgikus formával jár. „A felszentelés vagy megáldás nélkül a hely nem nyeri el a szent jelleget, akkor sem, ha ott esetleg tartósan egyházi szertartást végeznek.”⁴⁹

Az elmúlt évtizedekben számos kérdés és téma felmerült a szent helyekkel kapcsolatban: hogy nem kellene-e megszüntetni a szent és a profán közötti határvonalat?⁵⁰ Csakis istentiszteleti célra lehet felhasználni a szent helyeket, vagy másra is? Létezik e még az úgynevezett szent művészet?⁵¹ A törvényhozó a kánonokat figyelembe véve megadja a választ az imént feltett kérdésekre.

A szent helyeken csak az van engedélyezve, ami az istentisztelet fogalmába beletartozik, amit a jogalkotó értett rajta, a jámborság, a vallás gyakorlása, ugyanakkor pedig tilos mindaz, ami nem egyeztethető össze a szent jelleggel. Ezt fejt ki az 1210-es kánon.⁵²

A mai liturgikus jog meghatározza, hogy a szentelést – használjuk bár a *consecratio* vagy a *dedicatio* fogalmát – csakis a helyi főpásztor végezheti, vagy olyan papok, akiknek van törvényes engedélyük.⁵³ Az egyházmegyében a templom felszentelése magának a helyi püspöknek van fenntartva, illetve azoknak, akik a jogban vele egyenlő elbírálás alá esnek.⁵⁴ A pap csak akkor szentelhet, ha jog számára lehetővé teszi, illetve törvényes felhatalmazással rendelkezik.

47 harang, oltár vagy orgona megáldása.

48 Minden személy számára adhatók áldások, de a hatályos kódex rangsorolja őket: 1. elsősorban katolikusok legyenek, akik teljes közösségben vannak az Egyházzal. 2. katekumenek, akik készek elköteleződni az egyház mellett, illetve közösségre lépni vele, és a 3. nem katolikus személyek, akik számára az áldást kiszolgáltatói csak lelkipásztori prudenciával lehet.

49 Ujházi, L., *Szent helyek istentiszteleti tevékenységen kívüli felhasználásának hatályos jogi szabályozása*, 502.

50 CIC. 1205. kánon

51 *Az Egyházi Törvénykönyv*, Szent István Társulat, Budapest, 1985. 822.

„Az Egyház a művészetről alkotott felfogását tekintve azt mondhatjuk tehát, hogy az Egyház egyetlen művészeti stílusa mellett sem kötelezte el magát, mégis szent művészetnek mondható az, amely kellő tisztelettel és megbecsüléssel szolgálja Isten házáét és a szent szertartásokat.” Ujházi, L., *Szent helyek istentiszteleti tevékenységen kívüli felhasználásának hatályos jogi szabályozása*, 504.

52 „In loco sacro ea tantum admittantur quae cultui, pietati, religioni exercendis vel promovendis inserviunt, ac vetatur quidquid a loci sanctitate absoum sit. Ordinarius vero per modum actus alios usus, sanctitati tamen loci non contrarios, permitttere potest.” CIC. Can. 1210

53 Vö. Uo. 1169. kánon § 1.

54 A következőkben majd részletesen tárgyaljuk.

„Az áldást illetően, mivel kevésbé ünnepélyes forma, ezért szélesül azon személyek köre, akik helyet megáldhatnak. Nincs fenntartva a megyéspüspöknek, hanem általában az ordinárius illetékes erre.”⁵⁵ Nem szükséges kivételes helyzet ahhoz, hogy papot is meg lehessen vele bízni, de a templom megáldása kifejezetten a helyi ordináriusnak van fenntartva.

A templomok, mint szent helyek

A hatályos törvénykönyv a templomról, mint szent helyről mindössze kilenc kánont tartalmaz, pontosban az 1214–1222-ig terjedő kánonokat. A templomot,⁵⁶ mint szent helyet az 1214-es kánon definiálja, kiemelve benne két lényeges elemet:

1. a templom istentiszteleti célra szánt épület
2. a templomba a hívőknek joga van belépni a nyilvános isteni kultusz gyakorlása céljából.

A szent helyek sajátossága a nyilvánosság, vagyis, minden hívőnek joga van a benne végzett istentiszteleten részt venni. A templomot több fajta módon lehet létrehozni: építéssel vagy az épület templommá alakításával. Az engedély megadása a templom-építésnél, nélkülözhetetlen, mely a helyi ordináriusnak vagy a vele egyenlő elbírálású személynek van fenntartva. Az általános püspöki helynököt csak akkor illeti meg, ha különleges megbízással rendelkezik. Ahhoz, hogy a helyi ordinárius meg tudja adni a beleegyezését, a hatályos jog a következő feltételeket írja elő számára:

- a. a helyi ordinárius ki kell, hogy kérje a papi szenátus véleményét,⁵⁷
- b. a szomszédos templomok igazgatóinak a megkérdezése, véleményük meghallgatása is fontos,
- c. meg kell ítélnie, hogy az új templom valóban a lelkek javát fogja szolgálni,
- d. nem fognak hiányozni a templom építéséhez és istentiszteletéhez szükséges eszközök.⁵⁸

A CCEO nem írja elő, hogy az ordináriusnak, mielőtt a templom építésére engedélyt adna, meg kellene hallgatnia bizonyos szerveket, illetve azok véleményét. Viszont minden másban megegyezik szinte teljes mértékben a CIC előírásaival.⁵⁹

⁵⁵ Kuminetz, G., *Az Egyház megszentelő feladata* IV. 81.

⁵⁶ A keleti jog szerint minden olyan épület templomnak minősül, melyet kizárólag istentiszteletre rendeltek felszenteléssel és megáldással. Nincs megkülönböztetés templom és kápolna között. Vö. Dr. Hollós, J., *Jegyzetek a keleti egyházak törvénykönyvéhez* I. 869. kánon.

⁵⁷ Ez újdonságot jelent a 17-es Kódexhez képest.

⁵⁸ A templom építése során ügyelni kell, hogy a templomban legyen, stabil oltár, ambó, szedile, tabernákulum (mely szintén a kánonjogi előírásoknak kell, hogy megfeleljen), gyóntatószék, keresztelőkút. Vö. Mosconi, M., *Chiesa e chiese: le norme canoniche relative alla costruzione di una nuova chiesa*, in *Quaderni di Diritto Ecclesiae* 13(2000) 253–256.

⁵⁹ A CCEO a templomokra vonatkozóan 4 kánon betartását írja elő, mely a 869–873-ig tartoznak ide. Vö. Dr. Hollós, J., *Jegyzetek a keleti egyházak törvénykönyvéhez* I. 196–197.

Az ordináriusnak a templom építése előtt célszerű még más szerveket is meghallgatnia. Ilyenek lehetnek az egyházművészeti tanács,⁶⁰ a liturgikus tanács és a gazdasági tanácsot is.⁶¹ Az ordinárius feladata az is, hogy kihirdesse a templom építését, s ezáltal felhívja a hívek figyelmét az adakozásra.⁶²

Egy szerzetesi intézmény valamely egyházmegyében vagy városban való letelepedéséhez, és új ház létesítéséhez az illetékes ordinárius hozzájárulására⁶³ van szükség, mielőtt azonban egy meghatározott helyen templomot építenek, azt a helyi ordináriusnak is külön engedélyeznie kell.⁶⁴

A szent épületek tervezése és építése tekintetében az Egyház nagy szabadságot ad: „Az egyház egyetlen művészeti stílust sem tekintett kizárólagosan a sajátjának, hanem alkalmazkodva a népek jellegzetes adottságaihoz és különféle szertartások igényeihez, minden korszak kifejezési formáját befogadta. Így a művészeti alkotásokkal a századok folyamán olyan kincseket hozott létre, amelyeket minden lehető gondoskodással őrizni kell az egyházban minden nép és művészeti földrész szabadságát – csak szolgálják megfelelő tisztelettel és kellő megbecsüléssel Isten házáét és a szent szertartásokat –, hogy napjaink művészete maga remekléseivel csatlakozhassék ahhoz a kórusához, melyben elmúlt évszázadok kiváló művészei zengték a katolikus hit magasztalását.”⁶⁵

A kánon buzdít a templomok építésénél azon szabályok megtartására, melyeket már a fentiekben említettünk. A 1216. kánon külön kitér a szakértők tanácsának a kikérésére is. Amennyiben az építkezés befejeződött, úgy törekedni kell a minél előbbi felszentelésére a templomnak. Amennyiben ez nem lehetséges valamilyen oknál fogva, akkor legalább meg kell áldani a liturgikus könyvek előírásainak megtartásával. Az 1217-es kánon kifejezetten előírja a székesegyházak és a plébániatemplomok ünnepélyes szertartással való felszentelését. Ilyenkor a *benedictio* tehát nem elegendő. A székesegyházak és a plébániatemplomok felszentelése fontos liturgikus cselekmény,⁶⁶ mert a

60 „Mivel az új liturgikus tér kialakítása több helyen kevésbé sikerült, ezek felülvizsgálata és - ahol lehet -, kijavítása ajánlatos. Az ezután létesítendő csak az Egyház Művészeti Bizottság láttamozása után hagyassanak jóvá. Önmagukat ajánló művészekkel szemben legyünk körültekintőek.” *A Szeged-Csanádi Egyházmegyei Zsinat könyve*, Szeged-Csanádi Egyházmegyei Hatóság, 1995. 95.

61 „A templomok tervezésénél ügyelni kell arra, hogy azok alkalmasak legyenek a liturgikus cselekményre s tegyék lehetővé a hívek tevékeny részvételét.” Uo. 95.

62 „Megfelelő igény és anyagi fedezet nélkül ne keltsünk hangulatot a hívekben a templomépités mellett, ha pedig szükségesnek látszik a templomépités, nagyon óvakodjunk a túlzásoktól és a gazdasági szempontokat is vegyük figyelembe.” Uo. 95.

63 *Sacrosanctum Concilium*, in *A II. Vatikáni Zsinat dokumentumai*, Szent István Társulat, 2000. 84–85.

64 Vö. 1215. kánon

65 *Sacrosanctum Concilium*, 85.

66 „A templomszentelés a templomba bevonulással kezdődik. A keresztelőkútnál a püspök megáldja a vizet, megújítja a keresztelési fogadalmakat, majd meghinti a közösséget és a templomteret szenteltvízzel. Az igeliturgia kezdetekor megáldja az ambótot. A püspök homíliája után a mindenszentek litániájával kezdődik a tulajdonképpeni szentelés. Ha az oltár lábzatáiban (stipes) ereklyéket raknak, akkor most behelyezik. Megtisztítják az oltárt szenteltvízzel, és megjelölik krizmával. A templom falait is (tizenkét helyen, az apostolok keresztjeinél) megkenik a szent olajjal. Az oltáron tömjént égetnek, közben a közösség Szentlélek-váró himnuszt énekel. A püspök énekl (elmondja) a felszentelő imádságot. Végül kigyúlnak

felszentelésének napját minden évben azon a napon kell megünnepelni, amikor a helyi ordinárius azt fölszentelte. Ez azon a napon főünnepnek tekinthető azon a helyen, ahol a templom áll. A felszentelés a felszentelési liturgikus szertartást és az azt követő ünnepi szentmisét foglalja magában.⁶⁷

Általában a templom és az oltárszentelés együtt történik, de történhet külön is, ha például az oltár még valamilyen oknál fogva nem készült el, vagy ha a templom építészeti struktúrája jelentősen megváltozik.⁶⁸ A hatályos jog nem tesz különbséget, hogy milyen anyagból épült templomot szabad felszentelni vagy megáldani, míg a 17-es Kódex erőteljesen szabályozta.⁶⁹

A 1218. kánon foglalkozik a templom címével, mely a felszenteléssel lép életbe, hiszen a törvénykönyv világosan kimondja, hogy a templom felszentelése után már nem lehet megváltoztatni. Az első templomokat csak az Úrnak szentelték.⁷⁰ A templom címét általában az alapkövetételek szokták adni. A templom titulusának a megváltoztatása a Szentszéknek van fenntartva, azonban kivételt képez az az eset, ha a templomot csak megáldották, így a cím megváltoztatása a helyi illetve az illetékes ordináriusnak van fenntartva. A cím egyúttal a templom védőszentjét is jelzi.⁷¹ A templom építési engedélyéről⁷² és a felszentelés tényéről is okmányt kell készíteni. A templom címét évente meg kell ünnepelni.

Az 1219-es kánonban megfogalmazódik, hogy a megfelelő jogi és liturgikus előírások alapján felszentelt vagy megáldott templomban, mindenféle istentiszteleti cselekmény végezhető.⁷³ A plébániai jogokra a plébánosnak van megbízatása, melyeket részletesen az 530. kánon taxatív módon sorol fel.

A szertartások alatt a templomnak, ingyenesnek és mindenki számára hozzáférhetőnek kell lennie, hogy oda a lelki fejlődés által bárki beléphessen. Az olyan helyeket, ahol állandó eucharisztikus jelenlét van, naponta néhány órára nyitva kell hagyni, hacsak azt más súlyos ok nem gátolja.⁷⁴

a fénycsík az oltáron és a templomban, majd szentmisét mondanak (saját prefációval), mint ami „az egész ünneplés legfontosabb és legrégebb alkotóeleme.” Az áldozás után a tabernákulumot megáldják, mielőtt használatba veszik.” Ruper, T B., *Lelkipásztori Liturgikus Lexikon*, Vigilia Kiadó, Budapest, 2008. 472.

67 Vö. Kuminetz, G., *Az Egyház megszentelő feladata IV.*, 96–97.

68 Egyes szerzők megjegyzi, ha a székesegyházat vagy a plébánia templomot valamilyen oknál fogva még nem lehet felszentelni, akkor a kultikus cselekmények végzésére való tekintettel elégséges a liturgikus megáldás is.

69 Vö. *CIC (1917)*. 1165. kánon.

70 *domus ecclesiae, domus sacra, domus Dei, dominicum* vagy egyszerűen *ecclesia* elnevezéssel illeték. Vö. Radó, P., *Enchiridion Liturgicum*, II. 1403 - 1404.

71 Általában valamilyen védőszentet kell választani, de lehet többet is, de csak akkor, ha a naptári hónapban együtt vannak.

72 Vö. *CIC*. 1215. kánon.

73 Szabadon gyakorolhatja az egyház a templomban tanítói, megszentelői és kormányzati feladatát.

74 Vö. Rencsik, I., *Szent helyek és szent idők az egyház fegyelmi és liturgikus életében*, in Tempfli, I. –Vencser, L., (szerk.), *Új ég és új föld. Emlékkönyv Jáger Péter 65. születésnapjára*, Budapest 2004, 513.

Végül a törvényhozó az 1222. kánonban kitér arra a tényre, hogy ha egy templomot már nem lehet istentiszteleti célra használni, és nincs lehetőség a helyreállíttatására, akkor az illetékes ordinárius átadhatja közönséges, de nem szennyes használatra. Itt figyelembe kell venni azt a tényt is, hogy nehogy valamely károsodás a lelkek javát veszélyeztesse.

Röviden említést kell még tennünk a kegyhelyekre vonatkozóan, mert ezek a helyek a zarándokok és az evangelizáció egyéb kitüntetett helyeinek minősülnek. A keleti kódexben nincs szó a kegyhelyekről, még a hatályos CIC is csak az 1230–1234 kánonokat foglalja magában. A kegyhely definícióját 1230-as kánon adja meg, melyben kifejeződik az a tény, hogy kegyhelynek azt a szent helyet vagy templomot nevezzük, melyre különleges vallásos okból számos hívő zarándokol el a helyi ordinárius engedélyével. Tehát három szükséges szempontot, elemet emelhetünk, ki:

- a. szent hely, ami többnyire templom⁷⁵
- b. ahová különleges vallásos okból számtalan hívő zarándokol el
- c. a helyi ordinárius jóváhagyása kifejezetten szükséges.

A kegyhelyeken bőségesebben kínálják fel a hívőknek az üdvösség eszközeit, Isten igéjének buzgó hirdetésével és a liturgikus élet előmozdításával, kifejezetten is nagy hangsúlyt fektetve az Eucharisztia és a kiengesztelődés szentsége útjára. Általában a népi vallásosság kifejeződéseként létesül. Bizonyos kiváltságokat lehet nekik adni, valahányszor a helyi körülmények, a zarándokok nagy száma és főként a hívők java ezt indokolni látszik. A hatóság intézkedése mindig későbbi fázis, ugyanis erőteljesen indokolt az óvatosság, minthogy a katolikus hit, mindig a hit igazságaira épül, s a kegyhelyeken az istentisztelet, a nép vallásossága könnyen babonás elemekkel párosul.

Fajtájuk szerint a kegyhelyek lehetnek helyiek, országosak és nemzetköziek. A helyi kegyhelyek felügyeletében mindig a helyi ordinárius az illetékes. Az országos kegyhelyeknél a Püspökkari Konferencia engedélye, még a nemzetközi kegyhelyeknél a Szent-szék jóváhagyása szükséges.⁷⁶

A kegyhelyet igazgató személyeknek tudatában kell lenniük a kegyhelyek rendeltetésének. A zarándokok nem csak istentiszteleti és egyéb liturgikus funkciókat foglalnak magukba. Részben hasonlítanak a templomigazgatóságok működéséhez, ezért alkalmazhatók rájuk nézve az illetékes kánonok. A vezetőknek körültekintőknek kell, hogy legyenek, ezért törekedniük kell rá, hogy a különböző részokről érkező hívek lehetőleg együtt vegyenek részt a legszentebb eucharisztikus áldozat bemutatásánál.

Az 1232-es kánon szerint ajánlatos, hogy minden kegyhely rendelkezzen saját szabállyal. A szabályzatban meg kell határozni a kánon szerint a célt, az igazgató ha-

⁷⁵ Tehát mindenképpen szentelt helyről van szó, mely az illetékes ordinárius által felszentelt vagy megáldott helye.

⁷⁶ Vö. *Magyar Katolikus Lexikon*, VI. 435–436. Kuminetz, G., *Az Egyház megszentelő feladata IV.* 109–110. CIC 1231. kánon.

táskörét, a javak tulajdonát és kezelését kell meghatározni. A szabályzat készítése csak akkor kötelező, ha a kegyhely egyúttal jogi személy is.

Az 1233-es kánon említést tesz arról, hogy a kegyhelyek számára bizonyos kiváltságokat lehet adni, ha ezt a helyi körülmények, a zarándokok nagy száma és főként a hívek java ezt indokolni látszik. A kiváltságok különbözőek lehetnek, melyek kiterjedhetnek a gyóntatók különleges felhatalmazására, illetve lehetnek liturgikus jellegűek.

A kegyhelyek fő célja, hogy előmozdítsák a lelkek javát, azáltal, hogy bőségesebben kínálják az üdvösség eszközeit: a liturgikus cselekményeket, igehirdetést, az eucharisztikus ünneplést, valamint a népi vallásosság jóváhagyott formáinak ápolását. A kegyhelyek tulajdonképpen a megtérés, a bűnbánat és az Istennel való kiengesztelődés helyei.⁷⁷

Az egyház nemcsak az értékes javak megőrzéséről, hanem a hiteles népi vallásosság és művészet megőrzéséről is köteles gondoskodni, beleértve a bizonyító fogadalmi tárgyakat. E tárgyakat a kegyhelyeken vagy hozzájuk közeli helyeken láthatóan kell elhelyezni, és biztonságosan kell őrizni.

***A templomok megszentelése,
illetve meggyalázása és a szent jellegtől való megfosztásuk***

Mindössze két kánon beszél a megszenteléstől, a meggyalázásáról és a szent jellegtől való megfosztásról. 1211. és 1212. kánonok azok, melyek összefoglalják a tényállást.⁷⁸ A 17-es Kódexhez képest jelentősen módosult. Érdekes, hogy a CCEO a szent helyeket meghatározza, de a megszentelítésükről, illetve meggyalázásukról és a szent jellegtől való megfosztásukról nem igazán tesz említést.

A hatályos kódex előírásai alapján a szent helyeket csak olyan, ott végbement súlyosan igazságtalan és a híveket botránkoztató cselekmények gyalázzák meg, melyeknek nem csak jogi, hanem liturgikus hatásuk is van, és melyek a helyi ordinárius megítélése szerint olyan súlyosak és a hely szentségével annyira ellentétesek, hogy ott nem szabad istentiszteletet végezni addig, amíg⁷⁹ a liturgikus könyvek szerinti megfelelő bűnbánati szertartással az igazságtalanságot helyre nem hozták.

Tehát a szent jelleg elvesztése ebben az esetben csak akkor következik be, ha:

⁷⁷ Vö. Kuminetz, G., *Az Egyház megszentelő feladata IV.* 112.

⁷⁸ A violatio és az execratio lényegesen különböznek egymástól. A szent hely meggyalázásának a fogalma nem csupán tárgyi ismeretétől függ, hogy ténylegesen megtörtén e a szent hely meggyalázása, hanem a helyi ordinárius megítélésétől is. Vö. Erdő, P.: *Egyházjog*, Szent István Társulat, Budapest, 520.

⁷⁹ Vö. 1211. kánon.

1. a helyi ordinárius megítélése szerint
2. a híveket megbotránkoztató, de súlyosan igazságtalan cselekmény történik⁸⁰
3. mely cselekmény ellentétes a hely szentségével.

A szent hely meggyalázójára vonatkozik az 1376-os kánon, vagyis, hogy megfelelő büntetéssel büntetendő.⁸¹ Fontos azonban azt is látnunk, hogy a meggyalázás önmagában nem veszi el a szent hely szent jellegét. A szent hely két tényállás megvalósításakor veszti el a szent jellegét:

- a. ha a hely nagy része elpusztult, pl. eltalálja egy bomba, romokba dől, mivel nem volt pénz a tatarozására.
- b. ha tartósan közönséges használatba kerül.

Amennyiben az ilyen helyet ismét szent célokra szeretnék a jövőben használni, úgy ismét fel kell szentelni vagy meg kell áldani azt a liturgikus normáknak megfelelően.⁸²

A szent jelleg elvesztéséről a kódex az 1212-es kánonban szól, mely szerint elvesztik felszenteltségüket vagy megáldottságukat:

- a. nagy részben romba dőlnek
- b. ha tartós jelleggel közönséges használatba kerülnek az ordinárius határozatával
- c. ha ténylegesen tartósan közönséges használatba kerülnek, bármi legyen is az oka ennek.

---

80 Korábban „súlyosan igazságtalan cselekményeknek tekintették az öngyilkosságot, a gyilkosságot, nagyobb vérontásokat, a gonosz és aljas célokat, melyekre esetleg a templomot felhasználták, a hitetlenek, közismerten kiközösítettek eltemetését a 17-es kódex 1172. kánonja alapján. Ilyen cselekménynek minősül még az Eukarisztia meggyalázása, vagy azok a cselekmények, melyek súlyosan sértik az ember és a társadalom, egyház méltóságát.

81 „Az Eukarisztia legméltóságosabb és legszentebb áldozata és szentsége elleni súlyosabb bűncselekményeket a Szabályok a Hittani Konregációknak fenntartott súlyosabb bűncselekményekről szerint kell kezelni. E bűncselekmények nevezetesen:

- a. a konsekrált színek szentségtörő célzatú elvitele vagy megtartása illetve eldobása;
- b. az eukarisztikus áldozat liturgikus ünneplésének megkísérlése vagy annak utánzása,
- c. az eukarisztikus áldozat tilos kocelebrációja olyan egyházi közösségek szolgálattévőivel együtt, akiknél nincs meg az apostoli utódlás, továbbá akik nem ismerik el a papszentelés méltóságát,
- d. az egyik anyagnak a másik nélküli, szentségtörő célzatú konsekrációja, az eucharisztikus ünneplés során, vagy akár mindkettőé az eukarisztikus ünneplésen kívül....

Ahol visszaéléseket követnek el a szent liturgia ünneplésében, ott a katolikus liturgia valódi meghamisítása érhető tetten. ...Ahol azonban a visszaélések tartósan bizonyulnak, ott az Egyház lelki örökségének és jogainak védelmében a jog szabályai szerint kell eljárni, az összes törvényes eszközt igénybe véve. A különböző visszaélések között vannak olyanok, amelyek objektíve súlyosabb bűncselekmények, és vannak mások, amelyek mindazonáltal gondosan kerülendők és kijavítandók.” *Redemptionis Sacramentum Instrukció egyes megtartandó, illetve kerülendő dolgokról a legszentebb Eukarisztiával kapcsolatban*, Szent István Társulat, Budapest, 2004. 53–54.

82 Vö. Az Egyházi Törvénykönyv, Szent István Társulat, 824. Erdő, P., *Egyházjog*, 520. Kuminetz, G., *Az Egyház megszentelő feladata IV*. 86.

Egy templomot csak akkor lehet profán használatra adni, ha valamilyen oknál fogva lehetetlenné válik az istentiszteleti célra való használata, illetve az ordinárius nem rendelkezik a megfelelő eszközökkel a restaurálásra, és egyéb okai lehetnek ennek.⁸³

Hogy melyek „az egyéb súlyos okok” erre a hatályos kódex nem tér ki, ezért a kánoni hagyományt is figyelembe kell venni e kérdés helyes értelmezéséhez. A Trentói zsinat és a 17-es Kódex kánonjai alapján, csak akkor volt megengedett a templom profán célra történő átadása, ha egyidejűleg lehetetlen volt használni céljának megfelelően és ha lehetetlen volt a restaurálása, mely történhetett anyagi és más okok miatt. A Szentszék mindig különleges engedélyt kívánt a joggyakorlatban, azokban az esetekben, amikor nem állnak fenn a lehetetlenség feltételei.

A végrehajtást megelőzően a törvényhozói figyelmeztetések, azaz non sordidum (nem szennyes) használatra történő átadás, fontos mérlegelés tárgyát kell, hogy majd a jövőben képezze: mert nem lehet éjjeli mulatóhely, bálterem, üzlethelység, étterem, kereskedelmi céllal létrehozott színház használatára átengedni. Megfontolandó azonban a plébániai összejövetelekre használatos terem átalakítása, vagy plébániai mozi, egyházművészeti múzeum és ehhez hasonlók kialakítása.⁸⁴

Negyela Zoltán
katolikus lelkész, doktorandusz hallgató PPKE KJPI

RÖVIDÍTÉSEK

CIC – Az 1983. január 25-én kihirdetett hatályos Egyházi Törvénykönyv rövidítése
 CIC (1917) – Az 1917. május 27-én kihirdetett Codex Iuris Canonici rövidítése
 CCEO – Az 1990. október 18-án kihirdetett hatályos Keleti Kódex rövidítése
 can. – canon – kánon

FELHASZNÁLT IRODALOM

Az Egyházi Törvénykönyv, Szent István Társulat, Budapest, 1985.
Az ókeresztény kor egyházfegyelme, (Szerk. Vanyó L.: *Ókeresztény írók V. k.*, Budapest 1983).
A Szeged-Csanádi Egyházmegyei Zsinat könyve, Szeged-Csanádi Egyházmegyei Hatóság, 1995.
 Bánk, J., *Kánoni jog II.* Szent István Társulat, Budapest, 1963.
 Berger, R., *Lelkipásztori Liturgikus Lexikon*, Vigilia Kiadó, Budapest.
 Chiappetta, L., *II Codice di Diritto Canonico*, II., nr. 4025.
Codex Iuris Canonici, Friburgi Brisgoviae B. Herder 1919.

---

83 Vö. CIC. 1212. kánon

84 Vö. Chiappetta, L., *II Codice di Diritto Canonico*, II., nr. 4025.

- Dr. Hollós, J., *Jegyzetek a keleti egyházak törvénykönyvéhez. I. Kötet.* A szerző magánkiadása.
- Dr. Szántó, K., *A Katolikus Egyház Története, II. k.* Ecclesia, Budapest, 1985.
- Erdő, P., *Egyházjog*, Szent István Társulat, Budapest 2005.
- Euszebiosz, *Egyháztörténete*, (Szerk. Vanyó L.: *Ókeresztény írók VIII. k.*, Budapest 1983).
- Kuminetz, G., *Az Egyház megszentelő feladata IV.* Szent István Társulat, Budapest, 2005.
- Lonovits, J., *Népszerű egyházi archaeologia*, Bécs, 1857.
- Magyar Katolikus Lexikon, VI. kötet*, Szent István Társulat, Budapest, 2001.
- Magyar Katolikus Lexikon VIII. Kötet*, Szent István Társulat, Budapest, 2003.
- Mar, E., *A középkori művészet történetének kézikönyve*, Budapest, 1997.
- Mihályfi, Dr. Á., *Nyilvános Istentisztelet*, Szent István Társulat, Budapest, 1933.
- Montini, G. P., *La cessazione degli edifici di culto*, in *Quaderni di Diritto Ecclesiale* 13 (2000).
- Mosconi, M., *si e chiese: le norme canoniche relative alla costruzione di una nuova chiesa*, in *Quaderni di Diritto Ecclesiae* 13(2000).
- Nestle–Aland, *Novum Testamentum Graece et Latine*, Deutsche Bibelgesellschaft 2005.
- Radó, P., *Enchiridion Liturgicum, II.* Herder, Romae–Friburgi Brisg.–Barcinone, 1961.
- Redemptionis Sacramentum Instrukció egyes megtartandó, illetve kerülendő dolgokról a legszentebb Eukarisztiával kapcsolatban*, Szent István Társulat, Budapest, 2004.
- Rencsik, I., *Szent helyek és szent idők az egyház fegyelmi és liturgikus életében*, in Tempfli, I.-Vaencser, L.,(szerk.), *Új ég és új föld. Emlékkönyv Jäger Péter 65. születésnapjára*
- Sacrosanctum Concilium*, in *A II. Vatikáni Zsinat dokumentumai*, Szent István Társulat, 2000.
- Schüch, I., *A lelkipásztorkodástan kézikönyve*, Győr, 1884.
- Schöch, N., *Unmutzung von Kirchen. Kirchenrechtliche Überlegungen zu einem aktuellen Problem*, in *Archiv für Katholisches Kirchenrecht* 173 (2004).
- Szabó, M., *Válogatott fejezetek az Újszövetségből*, Szeged, 2008.
- Szentírás* (Gál F., Gál J., Gyürki L., Kosztolányi I., Rosta F., Szénási S. és Tarjányi B. ford.), Szent István Társulat, Budapest, 2005.
- Szomor, T., *A templom a Szentírásban és az Egyház történetében* in *Teológia*, IV évf. 2. szám, 1970. június.
- Szuromi, Sz. A., *Egyházi Intézménytörténet*, Szent István Társulat, Budapest, 2003.
- Uházi, L., *Az áldások helye és szerepe az egyház jogában*, in *Sapientiana* 1 (2008/1).
- Uházi, L., *Szent helyek istentiszteleti tevékenységen kívüli felhasználásának hatályos jogi szabályozása*, in *Sapientiana* 4 (2011/1).
- http://www.intratext.com/IXT/LAT0813/_P3S.HTM